

УДК: 336

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.74.47>

ЕФЕКТИВНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ ШЛЯХОМ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ

Сластьоненко О.О.,
*кандидат юридичних наук, доцент, с.н.с.,
доцент кафедри публічного права,
Державний податковий університет, м. Ірпінь
ORCID: 0000-0002-7582-574x
k_o_s2006@ukr.net*

Тістечок А.К.,
*здобувачка першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти,
Державний податковий університет, м. Ірпінь
ORCID: 0000-0003-2446-8380
alinatistechok@ukr.net*

Сластьоненко О.О., Тістечок А.К. Ефективне забезпечення економічної безпеки України шляхом удосконалення системи оподаткування.

Стаття присвячена важливій темі розвитку нашої держави, а саме вдосконаленню системи оподаткування як основного важеля ефективного функціонування економічної безпеки України. Особливу увагу в даному дослідженні приділено поняттю економічної безпеки держави та її складових. У статті визначено, що сьогодні дуже важливо приділити увагу формуванню національної безпеки, а саме її економічній складовій та ефективній системі оподаткування. Належне функціонування системи оподаткування є однією зі складових забезпечення економічної безпеки України. Визначено, що система оподаткування посідає провідне місце в системі економічної безпеки України, оскільки підтримує не лише громадський лад держави, а й забезпечує різні сфери суспільного життя, обороноздатність країни тощо. Сьогодні науковці акцентують увагу на загальних умовах адміністрування податків для забезпечення податкової безпеки держави та на визначенні сутності категорії податкової безпеки. Проте невирішеними залишаються питання податкового навантаження та його впливу на економічну діяльність і доходи платників податків. Роль податків є визначальною для забезпечення життєдіяльності будь-якої держави, оскільки вони не тільки є основним джерелом формування дохідної частини бюджету, а й входять до складу всіх ланок фінансової системи. Податки виступають фактором фінансової безпеки, оскільки сприяють такому стану фінансової системи, який створює умови для соціально-економічної стабільності суспільства, держави, регіонів, підприємств і громадян. На нашу думку, для забезпечення економічної безпеки України шляхом удосконалення системи оподаткування необхідно вдосконалити роботу всіх органів, що займаються цією сферою. У результаті проведеного дослідження визначено, що для ефективного забезпечення економічної безпеки в державі, на нашу думку, необхідно впроваджувати ті заходи та застосовувати шляхи, які забезпечать економічну безпеку країни шляхом вдосконалення оподаткування система. На сучасному етапі вченими розроблено багато підходів до з'ясування сутності економічної безпеки. Усі запропоновані шляхи вдосконалення системи оподаткування зможуть забезпечити зростання економіки України.

Ключові слова: національна безпека, економічна безпека, система оподаткування, фінансова безпека, податки і збори.

Slastonenko O.O., Tistechok A.K. Effective ensuring economic security of Ukraine by improving the taxation system.

The article is devoted to an important topic of the development of our state, namely, the improvement of the taxation system as the main lever of the effective functioning of the economic security of Ukraine.

Special attention in this study is paid to the concept of economic security of the state and its components. The article determined that today it is very important to pay attention to the formation of national security, namely its economic component and effective taxation system. Proper functioning of the taxation system is one of the components for ensuring the economic security of Ukraine. It was determined that the taxation system occupies a leading place in the system of economic security of Ukraine, as it supports not only the public order of the state, but also provides various spheres of public life, the defense of the country, etc. Today, scientists focus on the general conditions of tax administration to ensure the tax security of the state and on defining the essence of the category of tax security. However, the issues of the tax burden and its impact on economic activity and taxpayers' incomes remain unresolved. The role of taxes is decisive for ensuring the vital activity of any state, because they are not only the main source of the revenue part of the budget, but are also included in all links of the financial system. Taxes act as a factor of financial security, as they contribute to such a state of the financial system, which creates conditions for the socio-economic stability of society, the state, regions, enterprises and citizens. In our opinion, in order to ensure the economic security of Ukraine by improving the taxation system, it is necessary to improve the work of all bodies involved in this area.

As a result of the conducted research, it was determined that in order to effectively ensure economic security in the state, in our opinion, it is necessary to implement those measures and apply ways that will ensure the economic security of the country by improving the taxation system. At the current stage, scientists have developed many approaches to clarify the essence of economic security. All proposed ways of improving the taxation system will be able to ensure the growth of Ukraine's economy.

Key words: national security, economic security, taxation system, financial security, taxes and duties.

Постановка проблеми. Економічна безпека є однією із складових національної безпеки України, а система оподаткування є важливим елементом у процесі забезпечення економічної безпеки, адже податки, збори та інші обов'язкові платежі забезпечують належне функціонування економічної системи фінансовими ресурсами. Однак, наразі спостерігається тенденція збільшення податкових правопорушень у сфері оподаткування. Тому, актуальним на сьогодні є удосконалення системи оподаткування як основного важеля ефективного функціонування економічної безпеки України.

Стан опрацювання цієї проблематики. На сучасному етапі багато вчених досліджували питання економічної безпеки. Серед них О. Бригінець, В. Білоус, О. Гетманець, С. Голіков, В. Мунтян, П. Пашко. Ефективність забезпечення економічної безпеки шляхом удосконалення системи оподаткування досліджували такі вчені, як О. Баранецька, Ю. Бережна, В. Геєць, Л. Касьяненко, В. Іщенко, О. Іванишина, І. Прокопенко, І. Подік, Л. Тарангул, Л. Трофимова, А. Цимбалюк та інші. Однак, без удосконалення правового регулювання цього напрямку ми не зможемо досягти належної ефективності. Хоча ця тема є досить актуальною серед науковців, проте економічна безпека є тим питанням, яке потребує додаткових досліджень на сучасному етапі.

Мета статті полягає в розробленні пропозицій щодо ефективного забезпечення економічної безпеки в Україні шляхом удосконалення системи оподаткування.

Виклад основного матеріалу. На сьогодні для українців ситуація у економічній сфері зазнає суттєвих змін та трансформацій. Тому суспільство ще частіше стикається з проблемами у сфері економічної безпеки України. Указом Президента зазначено, що Стратегія економічної безпеки України визначає шляхи досягнення цілей і реалізації пріоритетів національних інтересів у сфері забезпечення економічної безпеки. Національним інтересам України відповідає сталий розвиток національної економіки, інтеграція України в європейський економічний простір, розвиток рівноправного взаємовигідного економічного співробітництва з іншими державами [1].

Відповідно з Законом України «Про національну безпеку України» державна політика у сферах національної безпеки і оборони спрямована на захист:

людини і громадянина – їхніх життя і гідності, конституційних прав і свобод, безпечних умов життєдіяльності;

суспільства – його демократичних цінностей, добробуту та умов для сталого розвитку;

держави – її конституційного ладу, суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності;

території, навколишнього природного середовища – від надзвичайних ситуацій [2].

Економічна безпека – це стан національної економіки, який дає змогу зберігати стійкість до внутрішніх та зовнішніх загроз, забезпечувати високу конкурентоспроможність у світовому економічному середовищі і характеризує здатність національної економіки до сталого та збалансованого зростання [3]. Термін «економічна безпека» на міжнародному рівні був закріплений у 1985 році на 40-й сесії

Генеральної асамблеї ООН, де було прийнято резолюцію «Міжнародна економічна безпека». Було визначено необхідність сприяти вирішенню цієї проблеми з метою створення умов для соціально-економічного розвитку та прогресу кожної країни. Потім, на 42-й сесії Генасамблеї ООН була прийнята Концепція міжнародної економічної безпеки, яка узагальнювала глобальні проблеми, наявні в цій сфері, і засоби їх подолання. Виникнення цих проблем пов'язано з об'єктивними соціально-економічними та природними процесами, що стосуються життєвих інтересів усіх країн і народів та вимагають для свого вирішення скоординованих дій світового співтовариства [4]. Складовими економічної безпеки є: виробнича, демографічна, енергетична, зовнішньоекономічна, інвестиційно-інноваційна, макроекономічна, продовольча, соціальна, фінансова безпеки [3].

Однією з найважливіших складових економічної безпеки України в сучасних умовах є фінансова безпека, яка, у свою чергу, є основою національної безпеки держави, оскільки міць і національна безпека держави, як запорука стабільності, незалежності країни та умов ефективності життєдіяльності суспільства, характеризуються насамперед станом захищеності економіки від загроз з фінансового боку [5, с. 31].

Фінансова безпека - це стан фінансової системи країни, за якого створюються необхідні фінансові умови для стабільного соціально-економічного розвитку країни, забезпечується її стійкість до фінансових шоків та дисбалансів, створюються умови для збереження цілісності та єдності фінансової системи країни. Фінансова безпека, у свою чергу, має такі складові: банківська безпека; безпека небанківського фінансового сектору; боргова безпека; бюджетна безпека; валютна безпека; грошово-кредитна безпека [3].

На сьогодні варто звертати увагу на формування національної безпеки, а саме її економічної складової та ефективної системи оподаткування. Належне функціонування системи оподаткування є одним із складових задля забезпечення економічної безпеки України.

Так, згідно з ст. 67 Конституції України кожен має обов'язок сплачувати податки і збори в розмірах порядку, встановлених законом. Однак, платники податків сьогодні використовують найрізноманітніші схеми щодо ухилення від сплати податків [6]. Система оподаткування займає провідне місце в системі економічної безпеки України, оскільки вона підтримує не тільки громадський порядок держави, а й також забезпечує різні сфери суспільного життя, оборону країни тощо. Керуючись Податковим кодексом України варто виокремити такі елементи системи оподаткування: платник податку, об'єкт оподаткування, база оподаткування, ставка податку, порядок обчислення податку, податковий період, строк та порядок сплати податку, строк та порядок подання звітності про обчислення і сплату податку [7].

Сьогодні науковці акцентують увагу на загальних умовах адміністрування податків для забезпечення податкової безпеки держави та на визначенні сутності категорії податкової безпеки. Однак, невіршеними залишаються питаннях податкового навантаження та його вплив на економічну активність і доходи платників. [8, с. 16]

Кожна країна має свою податкову систему, згідно з якою встановлюються податки та збори, які є основою складовою бюджету держави. У законах та нормативно-правових актах закріплені положення щодо сплати податків як обов'язку кожного громадянина. Проте часто спостерігається тенденція порушення даних приписів, яка заподіює досить істотну шкоду суспільству. Так, на думку Голікова С., через значну кількість небезпек та загроз у податковій сфері існує величезна загроза для національної економіки. На це вказують такі фактори, як: негативне сальдо державного бюджету, відсутність податкової культури та низька податкова грамотність, величезні запозичення держави, активне використання інфляційного податку, незбалансованість бюджету, неефективне використання бюджетних коштів, постійне недофінансування ключових державних програм, що дестабілізує соціальне і економічне становище України» [9, с. 62].

Підтримуємо думку науковців, які визначають, що оподаткування має керуватися такими принципами як:

- 1) публічність та прозорість;
- 2) стабільність законодавства у сфері оподаткування;
- 3) розподіл надходжень має бути рівномірним;
- 4) платники податків, а також контролюючі органи повинні бути рівними перед законом;
- 5) витрати на управління податками мають бути мінімальними;
- 6) податкова система має бути нейтральною;

Роль податків є визначальною для забезпечення життєдіяльності будь-якої держави, адже вони не тільки є основним джерелом дохідної частини бюджету, але ще й включені в усі ланки фінансової

системи. Податки виступають фактором фінансової безпеки, оскільки вони сприяють такому стану фінансової системи, за якої створюються умови для соціально-економічної стабільності суспільства, держави, регіонів, підприємств та громадян [10]. Дуже часто спостерігається тенденція коли податкова база занижується через незаконне скорочення суми податку. У цьому випадку платник податку порушує чинне законодавство, подаючи завідома неправдиву інформацію різним органам. Проте наразі існує податкова оптимізація, яка дає можливість суб'єктам господарювання законним шляхом зменшити ставку податку, шляхом використання відповідних пільг, податкових привілеїв тощо. Платники податків шляхом оптимізації мають змогу обрати найзручніший та вигідний шлях здійснення податкового обов'язку згідно з чинним законодавством. Усе це дає змогу зменшити правопорушення у сфері оподаткування та забезпечити економічну безпеку в Україні. На разі існують прогалини в законодавстві у сфері оподаткування, проте держава приймає відповідні закони та вносить зміни до вже існуючих, щоб надати суб'єктам господарювання зменшити законним чином ставку податку.

На нашу думку, для того, щоб забезпечити економічну безпеку України шляхом удосконалення системи оподаткування варто удосконалити роботу усіх органів, які задіяні в цій сфері. Потрібно вести боротьбу з корупцією та зловживанням владою. Необхідно вести контроль, а також підвищити рівень ефективності діяльності податкових органів та вести посилений контроль за платниками податків, адже податки становлять значну частину державного бюджету України. Одним із напрямів забезпечення економічної безпеки України є зменшення кількості податків та пільги, якими користується лише обмежене коло суб'єктів господарювання. Також суб'єкти господарювання ухиляються від сплати податків через економічні причини, тому компетентні органи в такій ситуації повинні діяти ефективніше. Усе це повинно скласти певну сукупність заходів, які забезпечать економічну безпеку в Україні, а для уникнення правопорушень у сфері оподаткування потрібно удосконалити чинне законодавство та не допускати мінімізацію податкових зобов'язань.

В своїх дослідженнях Бригінцем О.О., доведено, що правовий механізм забезпечення економічної безпеки України повинен включати наступні елементи: нормативно-правову основу; функціональний механізм публічної влади; систему суб'єктів господарювання; суспільно-політичну інфраструктуру. Для належного нормативно-правового регулювання економічної безпеки нашої держави запропонована систематизація правових актів за юридичною силою у логічній послідовності. Правове забезпечення економічної безпеки України доцільно характеризувати через наступні блоки правовідносин: правовідносини, пов'язані зі збереженням і підтримкою функціонування економічної системи держави та її господарства; правовідносини, пов'язані з підтримкою функціонування економіки у надзвичайних ситуаціях; правовідносини, пов'язані з регулюванням відносин власності; правовідносини із суб'єктами міжнародного права [11, с. 27]

Висновки. В результаті проведеного дослідження вважаємо, що для ефективного забезпечення економічної безпеки в державі, на наш погляд, варто запровадити такі заходи: забезпечити внесення до бюджету пропорційної частки свого надходження платникові податку; запровадити принцип нейтральності, тобто, зменшити вплив податків на рішення суб'єкта господарювання; забезпечити функціонування принципів рівності, прозорості та справедливості на практиці; розробити та запровадити мінімальні витрати на адміністрування податками. Провівши дане дослідження, вважаємо, що перераховані вище шляхи удосконалення системи оподаткування забезпечать економічну безпеку країни. На сучасному етапі науковцями розроблено чимало підходів для з'ясування сутності економічної безпеки. Усі запропоновані шляхи удосконалення системи оподаткування зможуть забезпечити зростання економіки України.

Список використаних джерел:

1. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 11 серпня 2021 року «Про Стратегію економічної безпеки України на період до 2025 року»: Указ Президента України від 11.08.2021р. № 347/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2021#Text> (дата звернення: 05.11.2022).
2. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII: станом на 15 черв. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення: 05.11.2022).
3. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України: затв. наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 р. № 1277. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-1358>. (дата звернення 04.11.2022).

4. International economic security / General Assembly of the United Nations URL: <http://www.un.org/documents/ga/res/40/a40r173.htm>. (дата звернення: 05.11.2022).
5. Смоквіна Г.А. Фінансова безпека як стратегічна складова економічної безпеки України. *Економіка: реалії часу*. 2014. № 3. С. 30–36.
6. Конституція України: від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР: станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 20.10.2022).
7. Податковий кодекс України: Кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI : станом на 28 жовт. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 05.11.2022).
8. Правове забезпечення фінансової безпеки України: монографія / Білоус В.Т., Бригінець О.О., Драган О.В., Касьяненко Л.М. та ін. Ірпінь: Університет ДФС України, 2020. – 428 с. – (Серія «Податкова та митна справа в Україні»; т. 164). ISBN 978-966-337-616-5
9. Голіков С. Проблеми забезпечення податкової безпеки України. *Економічна наука*. 2017. № 15. С. 62–64.
10. Іванишина О., Прокопенко І., Панура Ю. Удосконалення податкової системи як фактор підвищення фінансової безпеки держави. *Ефективна економіка*. 2021. № 4. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=8775> (дата звернення: 07.11.2022). DOI: 10.32702/2307-2105-2021.4.75.
11. Бригінець О. О. Правове забезпечення фінансової безпеки України: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Ірпінь, 2017. 41 с.